

Katarzyna Gabryjończyk

Postrzeganie sektora kultury przez mieszkańców wybranych jednostek Polski Wschodniej

Streszczenie. Funkcją sektora kultury jest zaspokajanie potrzeb kulturalnych społeczeństwa. Potrzeby te, pomimo ciągłego zwiększania się znaczenia uczestnictwa w kulturze w sieci, w dużej mierze zaspokajane są na poziomie lokalnym. Celem badania było poznanie społecznych opinii na temat sektora kultury mieszkańców wybranych jednostek oraz porównanie tych danych w ramach dwóch badanych grup. Grupy te stanowiło pięć jednostek powiatowych z Polski Wschodniej, które wypadły najkorzystniej w rankingu (stworzonym z wykorzystaniem metody porządkowania liniowego D. Strahl) rozwoju sektora kultury (Zamość, Krosno, Lublin, powiaty lubaczowski i łańcucki) i pięć powiatów, które uplasowały się na ostatnich pięciu miejscach tego uporządkowania (powiaty: kraśnicki, nidzicki, zamojski, konecki i kazimierski). W badaniu empirycznym udział wzięło łącznie 264 respondentów. Na podstawie wyników badania wykazano m.in., że istnieje zbieżność pomiędzy poziomem wskaźnika rozwoju sektora kultury i ogólnym jego postrzeganiem, respondenci w obu grupach najbardziej cenili sobie działalność instytucji pierwszego kontaktu (np. bibliotek publicznych), ale i wydarzeń jednorazowych, odczuwali też podobne braki w ofercie sektora.

Słowa kluczowe: sektor kultury, Polska Wschodnia, postrzeganie sektora kultury, oferta kulturalna, aktywność kulturalna

Wstęp

Funkcją sektora kultury jest zaspokajanie potrzeb kulturalnych społeczeństwa, zatem większość jego członków, niezależnie od wieku, płci, miejsca zamieszkania czy statusu materialnego, to odbiorcy produktów i usług oferowanych przez sektor kultury. Korzystanie z oferty sektora kultury nie zawsze wymaga bowiem wychodzenia z domu albo ponoszenia kosztów, a może ograniczyć się np. do słuchania radia, wypożyczenia książek z okolicznej biblioteki lub uczestniczenia w festynie organizowanym przez dom kultury. Od kilku lat na znaczeniu zyskuje uczestnictwo w kulturze w sieci, począwszy od np. korzystania z platform streamingowych, udziału w warsztatach, spektaklach teatralnych, koncertach online, a skończywszy na spacerach wirtualnych po muzeach i galeriach sztuki. Zarówno intensyfikacja tych procesów, jak i ukazanie dużej wartości takiej formy uczestnictwa wiązały się z ograniczeniami wywołanymi pandemią COVID-19 (Cyboran i Kluzowicz, 2021, s. 25-26). Niemniej jednak wciąż duża część potrzeb

Katarzyna Gabryjończyk ORCID 0000-0001-7780-0928

✉ katarzyna.gabryjonczyk@gmail.com

kulturalnych zaspokajana jest na poziomie lokalnym poprzez korzystanie z oferty sektora kultury w miejscu zamieszkania. Interesującym zagadnieniem jest zatem to, jak sektor ten jest postrzegany i oceniany w zależności od poziomu jego rozwoju w danym miejscu. Dlatego właśnie jako cel badania przyjęto poznanie społecznych opinii na temat sektora kultury mieszkańców wybranych jednostek powiatowych oraz porównanie tych danych w ramach dwóch badanych grup (jednostek powiatowych z najwyższym i najniższym poziomem rozwoju sektora kultury w Polsce Wschodniej).

Sektor kultury a potrzeby społeczności

W literaturze przedmiotu występuje wiele sposobów interpretacji zagadnienia sektora kultury i określeń stosowanych nierzadko do niego wymiennie, np. przemysły kultury i kreatywny, co jest z pewnością wynikiem związanych z nim problemów definicyjnych (Galloway i Dunlop, 2007, s. 17-19). Jako punkt wyjścia do badania, na podstawie przeprowadzonej kwerendy literaturowej i analizy różnych interpretacji wspomnianych pojęć (Apercu statistique..., 2006, s. 7-14; The economy of culture, 2006, s. 3; The 2009 UNESCO..., 2009, s. 19-32; Lewandowski, Mućk i Skrok, 2010; Bina i in., 2012, s. 17, 52-53; Strycharz, 2013, s. 176; Culture Statistics, 2016, s. 78, 114; Kultura w 2016 roku, 2017, s. 3, 5), stworzona została definicja operacyjna pojęcia sektora kultury, uwzględniająca polską specyfikę. Termin ten obejmuje 15 grup działalności społeczno-gospodarczych, opierających się w pewnym stopniu na kreatywności, odznaczających się aspektami artystycznymi, kulturalnymi i moralnymi. Są nimi:

- 1) sztuki wizualne, w tym malarstwo, rzeźba, fotografia (także usługi fotograficzne), rękodzieło artystyczne,
- 2) działalność sceniczna, obejmująca przede wszystkim teatry, instytucje muzyczne, tj. opery, orkiestry, filharmonie, taniec,
- 3) twórczość literacka, artystyczna, muzyczna,
- 4) działalność wystawiennicza, w tym muzea i galerie sztuki,
- 5) organizacje kultury pierwszego kontaktu, czyli centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice, a także biblioteki,
- 6) organizacja imprez kulturalnych, np. festiwali,
- 7) dziedzictwo kulturowe materialne, na które składają się przede wszystkim zabytki, oraz niematerialne, a także jego ochrona,
- 8) wydawnictwa muzyczne,
- 9) media audiowizualne, czyli radio i telewizja,
- 10) kinematografia, obejmująca zarówno proces tworzenia, dystrybucji i wyświetlania filmów,
- 11) design,
- 12) tworzenie i wydawanie gier komputerowych,
- 13) działalność wydawnicza, do której wliczane jest wydawanie książek i prasy,
- 14) rynek dzieł sztuki i antyków,
- 15) archiwa.

Podobnie jak w przypadku samej definicji sektora kultury, tak i w odniesieniu do czynników determinujących poziom jego rozwoju brakuje w literaturze przedmiotu jednoznaczności i spójności. Odpowiedzi na pytanie o takie uwarunkowania można poszukiwać m.in. w różnorodnych teoriach rozwoju regionalnego, lokalizacyjnych. W odniesieniu do przeprowadzonego badania ankietowanego na szczególną uwagę zasługuje związek poziomu rozwoju sektora kultury z potrzebami społeczności lokalnej, który został podkreślony w koncepcjach endogenicznego rozwoju regionalnego. Koncepcje te zaczęły budzić coraz większe uznanie w latach 70. XX w., co było skutkiem niezadowolających efektów rozwoju spolaryzowanego. Teorie te opierają się na założeniu oddolnego, lokalnego działania społeczności na rzecz swojego regionu, podstawą rozwoju endogenicznego jest zaś zaspokojenie potrzeb ludzi poprzez wykorzystywanie w racjonalny sposób regionalnych zasobów społecznych, ekonomicznych i środowiskowych. Potrzeby kulturalne i społeczne, na które odpowiada w dużej mierze właśnie sektor kultury, są wymieniane obok egzystencjalnych i mieszkaniowych jako priorytetowe potrzeby społeczności lokalnych, dlatego też warto zastanowić się, czy ta oddolna presja zaspokajania potrzeb społecznych nie stanowi w dużej mierze jednego z czynników większego lub mniejszego rozwoju sektora kultury na danym obszarze. Należy także zaznaczyć, że w idei rozwoju endogenicznego odrzuca się prymat dużych przedsiębiorstw, a zakłada, iż to małe i średnie jednostki stymulują rozwój, m.in. dzięki swojej elastyczności, umiejętności dostosowania się do potrzeb społeczności lokalnych i ich zaspokojenia (Kamińska, 2006, s. 53; Szewczuk, 2011, s. 59-60). Można przyjąć również hipotezę o tym, że w miejscach, w których omawiany sektor kultury jest bardziej rozwinięty, potrzeby kulturalne i społeczne mieszkańców będą lepiej zaspokojone. W konsekwencji poziom rozwoju sektora kultury i stopień zaspokajania przez niego potrzeb społeczności, powiązany zarówno z aktywnością mieszkańców, jak i postrzeganiem przez nich oferty tego sektora, wydają się na siebie wzajemnie oddziaływać.

Metody badań

Badanie sondażowe wśród mieszkańców wybranych jednostek powiatowych Polski Wschodniej przeprowadzono z wykorzystaniem techniki ankiety z użyciem standaryzowanego kwestionariusza. Badanie pozwoliło na zebranie informacji od mieszkańców m.in. na temat ich uczestnictwa w kulturze, postrzegania tego sektora w ich powiecie, subiektywnej jakości życia. Badania zrealizowano od lutego do maja 2021 r. Z powodu przedłużającej się sytuacji pandemicznej badanie zostało przeprowadzone drogą internetową (z wykorzystaniem narzędzia internetowego oferowanego przez stronę www.webankieta.pl), co niestety ograniczyło w dużym stopniu możliwość doboru losowego. Ostatecznie dobór próby miał charakter przypadkowy.

Dobór jednostek, wśród mieszkańców których przeprowadzono badanie ankietowe, miał charakter celowy i opierał się na dokonanym wcześniej uporządkowaniu powiatów i miast na prawach powiatu według poziomu rozwoju sektora kultury. Kwestionariusz ankiety został skierowany do mieszkańców jednostek, które w rankingu stworzonym

dla 2016 r. znalazły się na pięciu pierwszych i pięciu ostatnich miejscach, a więc okazały się mieć najwyższe i najniższe wartości wskaźnika rozwoju sektora kultury w Polsce Wschodniej we wspomnianym roku. Dla utworzenia wspomnianego rankingu wykorzystano miarę syntetyczną, która oszacowana została za pomocą metody porządkowania liniowego D. Strahl (2006, s. 162-164).

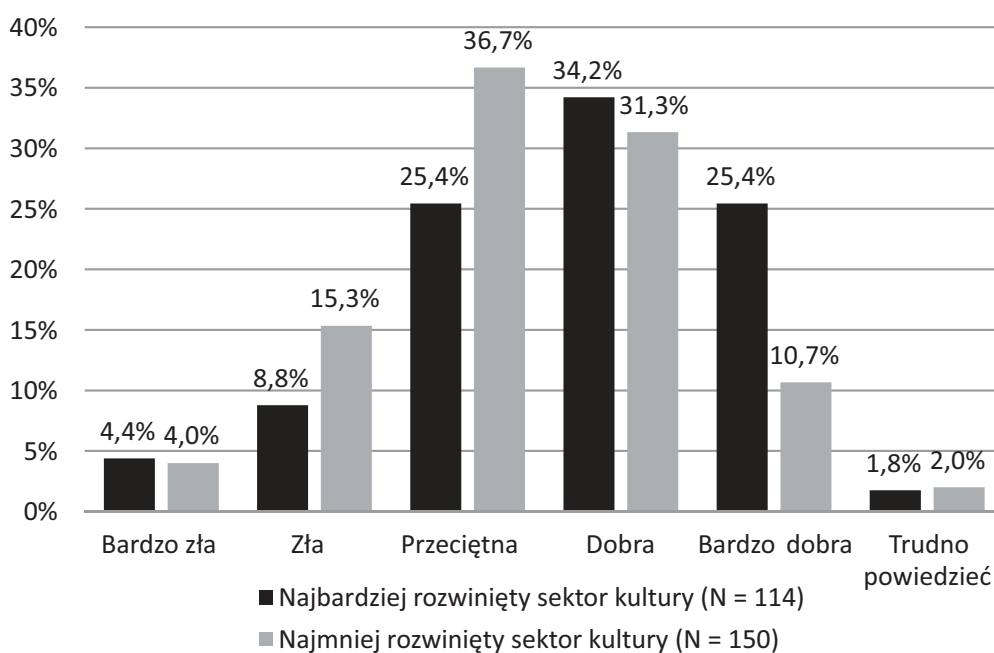
W badaniu empirycznym udział wzięło łącznie 264 respondentów z 10 powiatów i miast na prawach powiatu Polski Wschodniej, w tym 114 osób z 5 jednostek (43% respondentów), które wypadły najkorzystniej w rankingu rozwoju sektora kultury w 2016 r. (Zamość, Krosno, Lublin, powiaty lubaczowski i łańcucki), oraz 150 osób z 5 powiatów (57%), które uplasowały się na ostatnich 5 miejscach uporządkowania (powiaty: kraśnicki, nidzicki, zamojski, konecki i kazimierski).

Wyniki badań

W ramach badania sondażowego, przeprowadzonego wśród mieszkańców 10 wybranych powiatów, uzyskano informacje na temat tego, w jaki sposób rezydenci tych jednostek korzystali z sektora kultury oraz postrzegali jego ofertę w miejscu zamieszkania. Interesujące są nie tylko wyniki uzyskane w ramach konkretnej grupy jednostek powiatowych, ale przede wszystkim pojawiające się pomiędzy nimi podobieństwa i różnice, dlatego właśnie w analizie wyników dużą uwagę poświęcono porównaniu rezultatów uzyskanych od obu grup ankietowanych.

Na podstawie przeprowadzonego badania można jednoznacznie stwierdzić, że wśród respondentów z obu grup powiatów zaobserwowano bardzo podobne zainteresowanie kulturą. Większość ankietowanych (około 81%) w obu grupach stwierdziła, że jest zainteresowana taką problematyką. Fakt, że w obu grupach tak duży i jednocześnie zbliżony odsetek ankietowanych udzielił odpowiedzi twierdzącej na pytanie o zainteresowanie kulturą powoduje, iż porównanie pozostałych wyników, np. dotyczących postrzegania oferty sektora, jest bardziej uzasadnione niż w przypadku wystąpienia dużych rozbieżności w tym zakresie.

Podstawową informacją na temat postrzegania sektora kultury w wybranych powiatach jest ocena oferty sektora w jednostce powiatowej, w której mieszkali respondenci. W powiatach/miastach na prawach powiatu o najbardziej rozwiniętym sektorze kultury opinie na temat oferty były wyraźnie lepsze niż w przypadku drugiej grupy jednostek (wykres 1). W grupie powiatów o najwyższych wskaźnikach rozwoju omawianego sektora blisko 60% ankietowanych oceniło pozytywnie (odpowiedzi: dobra i bardzo dobra) tę część gospodarki w ich miejscu zamieszkania, przy czym aż 1/4 respondentów stwierdziła, że oferta jest bardzo dobra. Dla porównania, pozytywną opinię w drugiej grupie o ofercie miało tylko 42% badanych (ocenę bardzo dobrą wskazało tylko 10,7% ankietowanych). Różnica wyników wynosi więc blisko 20 p.p. Wyraźnie większy odsetek respondentów (różnica to około 11 p.p.) z pięciu powiatów z najniższymi wskaźnikami dotyczącymi kultury określił ofertę jako przeciętną. Z kolei ocenę negatywną (bardzo zła i zła) w grupie najbardziej rozwiniętego sektora na temat oferty kulturalnej sprzed pandemii miało około 13% ankietowanych, a w grupie o najmniej rozwiniętym sektorze

Wykres 1. Ocena oferty sektora kultury przez respondentów w ich macierzystym powiecie/mieście na prawach powiatu przed pandemią

Źródło: badanie własne.

o 6 p.p. więcej. Średnia z odpowiedzi¹ dla pierwszej grupy wyniosła 3,62, a dla drugiej 3,23. Zarówno rozkład odpowiedzi, jak i ich średnia wartość świadczą o tym, że ankietowani mieszkańcy jednostek powiatowych, w których sektor kultury wypadł najlepiej w utworzonym uporządkowaniu, lepiej oceniali jego ofertę niż w przypadku drugiej grupy powiatów, a zatem poziom wskaźnika rozwoju sektora kultury i ogólne jego postrzeganie są zbieżne. Potwierdza to również test U Manna–Whitneya – ocena oferty sektora kultury wśród respondentów z pięciu jednostek z najbardziej rozwiniętym sektorem kultury jest istotnie statystycznie wyższa w porównaniu z wynikami pochodzącymi od drugiej grupy ankietowanych ($p < 0,00001$).

Ankietowani z 10 wybranych powiatów i miast na prawach powiatu zostali poproszeni nie tylko o ogólną ocenę oferty sektora kultury w ich miejscu zamieszkania, ale i wyrażenie opinii na temat poszczególnych elementów tego sektora. Zarówno w grupie jednostek o najwyższym, jak i najniższym poziomie wskaźnika kultury najwyższą średnią ocenę uzyskano dla bibliotek publicznych (jest to odpowiednio średnia 4,11 i 4,00) – tabela 1. W obu przypadkach pozytywne opinie (dobrze, bardzo dobrze) na temat tego elementu miało ponad 75% ankietowanych. Okazuje się zatem, że niezależnie od poziomu rozwoju sektora kultury najkorzystniej była oceniana działalność instytucji pierwszego kontaktu, jakimi są biblioteki publiczne. Warto pamiętać, że

¹ Aby obliczyć średnią, poszczególnym odpowiedziom przypisano następujące wagi: bardzo zła – 1, zła – 2, przeciętna – 3, dobra – 4, bardzo dobra – 5, trudno powiedzieć – 0.

Tabela 1. Ocena poszczególnych elementów sektora kultury przez respondentów w ich macierzystym powiecie/mieście na prawach powiatu przed pandemią

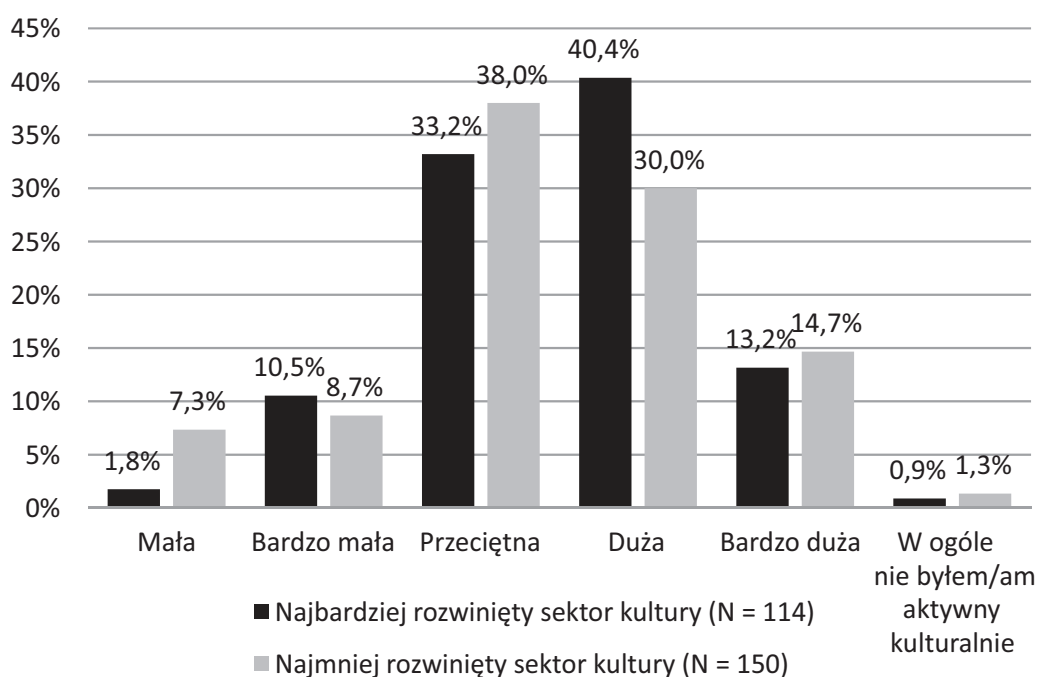
Elementy sektora kultury	Grupa według poziomu rozwoju sektora kultury	Średnia ocena
Biblioteki publiczne	najbardziej	4,11
	najmniej	4,00
Domy/centra kultury/świetlice	najbardziej	3,82
	najmniej	3,41
Teatry/filharmonie/ opery itp.	najbardziej	2,23
	najmniej	1,03
Muzea/zabytki	najbardziej	3,54
	najmniej	2,57
Koncerty	najbardziej	3,07
	najmniej	2,63
Galerie/wystawy sztuki	najbardziej	3,11
	najmniej	2,14
Wydarzenia okazjonalne, np. festiwale, festyny	najbardziej	3,69
	najmniej	3,55

Źródło: badanie własne.

instytucje te aktualnie nie tylko świadczą usługi wypożyczania książek, ale też często umożliwiają korzystającym osobom darmowy dostęp do np. filmów, audiobooków, czasopism, gier planszowych, a także nierzadko są organizatorami różnego rodzaju wydarzeń, warsztatów, spotkań. Pełnią zatem ważną rolę w zakresie animacji kulturalnej (Nowiński, 2010, s. 145-146.). Wysokie średnie wyniki zanotowano w obu grupach także dla innej kategorii instytucji pierwszego kontaktu, a mianowicie domów i centrów kultury, świetlic. W powiatach plasujących się na najwyższych pozycjach rankingu rozwoju sektora kultury była to druga średnia, a w drugiej grupie powiatów trzecia najlepsza średnia wyników w tym pytaniu. Jednocześnie jednak w przypadku jednostek o najbardziej rozwiniętym sektorze kultury udział odpowiedzi „bardzo dobrze” jest zdecydowanie wyższy (o około 14 p.p.) niż w przypadku drugiej grupy powiatów. Bardzo korzystnie oceniono również kategorię wydarzenia organizowane okazjonalnie, np. festiwale, festyny. W pięciu jednostkach, w przypadku których sektor kultury okazał się najbardziej rozwinięty, 62,3% badanych pozytywnie, a niespełna 10% negatywnie oceniło ten element. Z kolei w powiatach o najniższym wskaźniku rozwoju sektora opinii pozytywnych było 58,7%, a negatywnych 11,3%. Okazuje się zatem, że różnice rozkładów odpowiedzi w obu grupach są nieznaczne i niezależnie od tego, do której grupy należy powiat lub miasto na prawach powiatu, wydarzenia okazjonalne były podobnie postrzegane przez badanych mieszkańców. Najbardziej problematyczną kategorią okazały się w obu grupach podmioty typu filharmonia, teatr, opera. Zarówno wśród odpowiedzi udzielonych przez rezydentów powiatów najlepszych, jak i najgorszych duży ich odsetek stwierdził, że w ich powiecie/mieście

na prawach powiatu nie było tego typu elementów. W jednostkach z najwyższym wskaźnikiem rozwoju co trzeci respondent udzielił takiej odpowiedzi, a w tych z najniższymi indeksami stanowili oni aż połowę ankietowanych. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku takich placówek ankietowani prawdopodobnie brali pod uwagę nie tylko istniejące instytucje, ale też np. spektakle teatralne organizowane w domach kultury. Świadczy o tym fakt, iż część badanych z powiatów najgorszych w rankingu rozwoju sektora oceniło tego typu podmioty w ich jednostce powiatowej, mimo że w żadnym z tych pięciu powiatów *de facto* nie funkcjonowały tego typu wyspecjalizowane instytucje. W obu grupach jest to kategoria, którą oceniono najślabiej, jednak różnica w uzyskanych wynikach jest bardzo wyraźna. Pozytywne opinie na temat działalności tego typu wyspecjalizowanych instytucji, jak np. teatry, opery, miało 30,7% respondentów z grupy pięciu najlepszych jednostek, udział takich opinii w drugiej analizowanej grupie powiatów wyniósł zaś tylko 8,7%, a więc o 22 p.p. mniej.

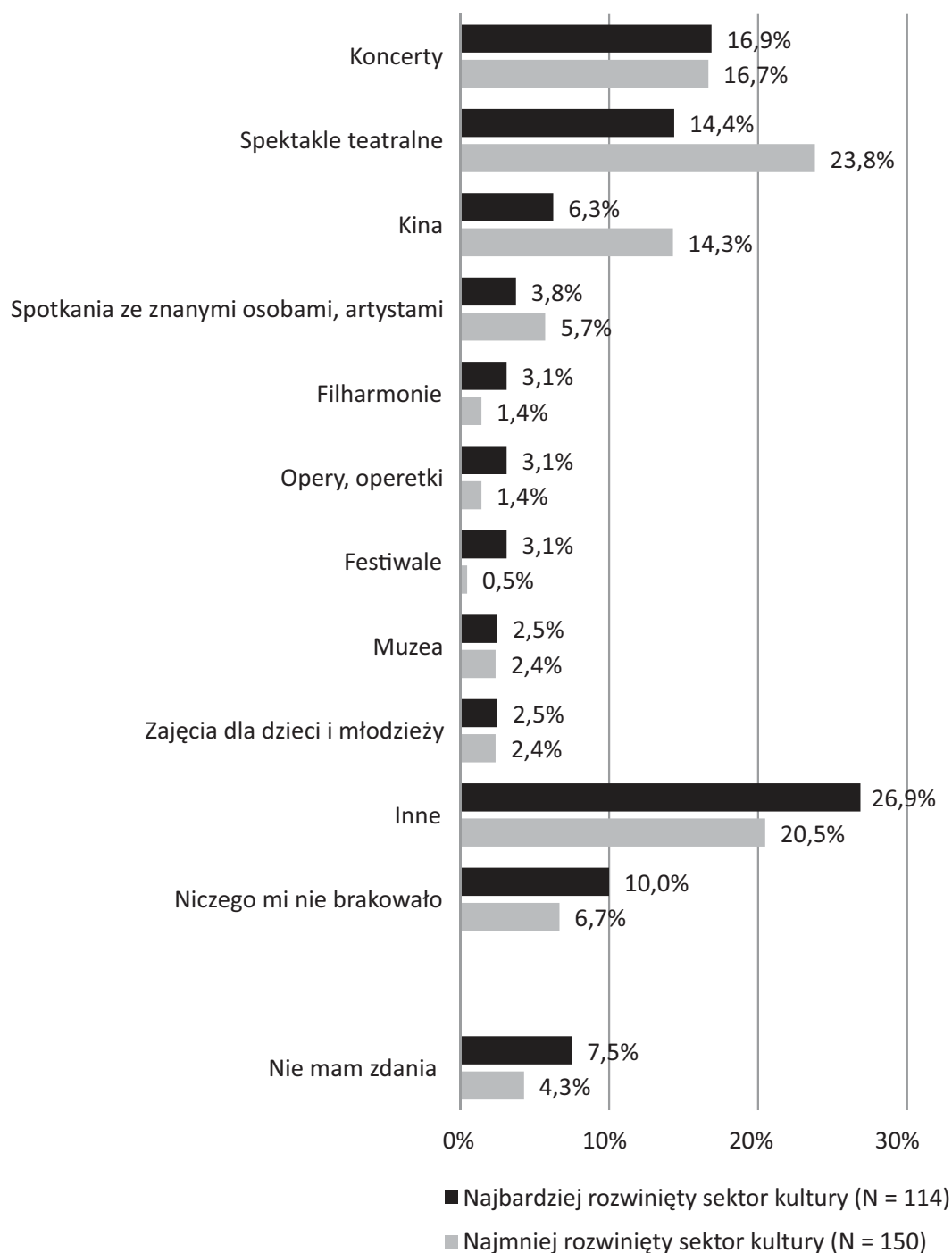
Podsumowując wyniki uzyskane w tym pytaniu można stwierdzić, iż w JST z gorzej rozwiniętym sektorem kultury jego elementy były mniej pozytywnie odbierane niż w drugiej grupie jednostek (zarówno średnie oceny dla każdej kategorii sektora, jak i uśredniona ich wartość dla wszystkich elementów były wyższe w przypadku pięciu powiatów i miast na prawach powiatu z najwyższych miejsc rankingu). Jednocześnie niezależnie od tego, która grupa powiatów i miast na prawach powiatu była analizowana, te same kategorie uzyskały najwyższe i najniższe oceny – respondenci najbardziej cenili sobie działalność instytucji pierwszego kontaktu, jakimi są biblioteki, ale też lokalne centra kultury, świetlice, a jako elementy budzące największe niezadowolenie wskazali instytucje wyspecjalizowane, tj. teatry. Przyczyn takich wyników można doszukiwać się w kilku aspektach, a mianowicie w dostępności instytucji pierwszego kontaktu (podmioty tego typu są dość powszechne i łatwo dostępne we wszystkich jednostkach powiatowych), świadczeniu przez nie w dużej mierze usług bezpłatnych dla mieszkańców (np. darmowe wypożyczanie książek), często szerokim zakresem działalności, który dostosowany jest do potrzeb społeczności lokalnej. Przykładowo, biblioteki lub domy kultury są organizatorami imprez kulturalnych, a w ramach ich funkcjonowania prowadzone są różne rodzaje aktywności, które częściowo rekompensują brak innych kategorii podmiotów, np. spektakle teatralne organizowane w domach kultury lub spotkania autorskie w bibliotekach; nierzadko przy ośrodkach kultury, szczególnie w małych miejscowościach, działają również prezentujące bardzo ograniczony repertuar kina, ale i lokalne galerie sztuki (Dragičević-Šešić i Stojković, 2010, s. 54). Instytucje pierwszego kontaktu ze względu na swój charakter coraz chętniej i częściej starają się współpracować z mieszkańcami w taki sposób, aby jak najlepiej spełniać swoją misję i zaspokajać ich potrzeby kulturalne. Z kolei będące na drugiej szali instytucje wyspecjalizowane po pierwsze charakteryzuje mała dostępność (nie zawsze funkcjonują nawet w większych miastach), ich oferta zwykle jest płatna (często są to relatywnie wysokie kwoty), stosunkowo ograniczona (czego przykładem może być chociażby repertuar teatralny – jeśli w danym mieście funkcjonuje tylko jeden teatr, repertuar roczny dla osób zainteresowanych tego rodzajem sztuki bardzo szybko się wyczerpuje, jest zbyt ubogi) i ze względu na swój wyspecjalizowany charakter skierowana do bardziej ograniczonej grupy odbiorców.

Wykres 2. Własna standardowa aktywność kulturalna przed pandemią w samoocenie respondentów

Źródło: badanie własne.

W zakresie badanej tematyki warto zastanowić się, czy w powiatach o najwyższym i najniższym poziomie rozwoju aktywność kulturalna ich mieszkańców różniła się. Na podstawie badania ankietowego można ocenić taką aktywność na poziomie deklaracyjnym. Niezależnie od analizowanej grupy jednostek, bardzo mały odsetek ankietowanych (w obu przypadkach około 1%) przyznał, że w ogóle nie był aktywny kulturalnie w uwzględnionym okresie, a za przyczyny uznawano zbyt ubogą ofertę kulturalną w miejscu zamieszkania, jej niedopasowanie do zainteresowań, zbyt wysoką cenę dóbr i usług kulturalnych oraz brak zainteresowania kulturą (wykres 2). Pozytywnie swoją aktywność kulturalną (odpowiedzi „duża” lub „bardzo duża”) oceniła ponad połowa ankietowanych z miejsc, w których sektor kultury okazał się być bardziej rozwinięty, a więc wyraźnie większa część niż w drugiej grupie jednostek powiatowych (różnica to około 9 p.p.). Jednoznacznie, chociaż niewielką różnicę zanotowano także w przypadku niekorzystnej oceny aktywności (odpowiedzi „mała” i „bardzo mała”) – w powiatach o najmniej rozwiniętym sektorze kultury odpowiedziało w ten sposób 16% respondentów, a w drugiej grupie było to 12,3% respondentów. Okazuje się zatem, że w tych miejscach, w których sektor kultury był bardziej rozwinięty, ich mieszkańcy częściej oceniali pozytywnie swoją aktywność kulturalną. Tym samym można przypuszczać, że korzystniejszy poziom rozbudowania sektora, a więc chociażby większa dostępność i szerokość oferty kulturalnej, był w pewnym stopniu powiązany z poziomem aktywności kulturalnej rezydentów badanych powiatów.

Wykres 3. Największe braki w ofercie kulturalnej macierzystych powiatów/miast na prawach powiatu przed pandemią w opinii respondentów (pytanie otwarte, możliwość udzielenia wielu odpowiedzi)

Źródło: badanie własne.

Ważną kwestią w zakresie postrzegania sektora kultury przez mieszkańców jest wskazanie przez nich elementów, których brakowało im najbardziej w powiecie lub mieście na prawach powiatu, w którym mieszkali. Przede wszystkim warto zastanowić się, czy ist-

nieje wyraźna różnica pomiędzy tym, czego brakowało ankietowanym z jednostek z wysokim wskaźnikiem rozwoju analizowanego sektora, a tym, czego domagały się osoby z powiatów słabiej rozwiniętych. W grupie o najwyższych wskaźnikach rozwoju sektora ankietowanym najbardziej brakowało koncertów, spektakli teatralnych oraz kin (wykres 3). Najczęstszymi odpowiedziami w powiatach o najniższym poziomie rozwoju sektora kultury były przedstawienia teatralne, koncerty i kina. Okazuje się zatem, że w obu grupach były to te same trzy kategorie. Interesująca jest tak wysoka pozycja w obu grupach powiatowych koncertów, które jednocześnie były wymieniane przez respondentów jako jedne z najczęściej podejmowanych przez nich aktywności kulturalnych. Konieczne jest podkreślenie, że jest to kategoria bardzo szeroka i ankietowani często nie precyzowali, o jaki rodzaj koncertów im chodzi, co w pewnym stopniu mogło przełożyć się na tak wysoki wynik tego elementu w obu pytaniach. Można również przypuszczać, iż branie udziału w koncertach jest aktywnością szczególnie cenioną wśród ankietowanych, stąd jednoczesne liczne wskazania w obu pytaniach – jest to często i chętnie podejmowana aktywność, ale wciąż badani chcieliby mieć w miejscu swojego zamieszkania więcej możliwości w tym zakresie. Jeśli chodzi o spektakle teatralne, na uwagę zasługuje fakt, że w grupie powiatów z niskim poziomem rozwoju sektora kultury nie tylko kategoria ta zajmuje pierwszą pozycję wśród najczęstszych wskazań, ale też odpowiedzi takiej udzielano w tej grupie znacznie częściej niż w drugiej grupie respondentów. Okazuje się zatem, że w jednostkach słabiej rozwiniętych w kontekście sektora kultury przede wszystkim problematyczne jest zaspokojenie pewnego konkretnego rodzaju potrzeb związanych z ofertą instytucji wyspecjalizowanych, co jest spójne z tym, że takie podmioty rzeczywiście są trudno dostępne w tych powiatach. Jednocześnie konieczne jest podkreślenie, że o ile inne rodzaje instytucji wyspecjalizowanych, tj. filharmonia, opera, także były wymieniane przez respondentów (z obu grup), to nie stanowiły tak częstych wskazań, jak miało to miejsce w odniesieniu do spektakli teatralnych. Można zatem przypuszczać, że ta działalność kulturalna była szczególnie ceniona społecznie i rozbudowanie sieci tego typu podmiotów lub częstsze organizowanie wydarzeń teatralnych, także przez inne podmioty kultury, pozytywnie wpłynęłoby na poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców, przede wszystkim z powiatów o niższym poziomie rozwoju omawianego sektora. Trzeba też podkreślić wysoką pozycję i duży odsetek odpowiedzi świadczących o tym, że elementem, którego brak w miejscu zamieszkania odczuwali ankietowani, jest kino (o 8 p.p. więcej wśród respondentów z powiatów o naj słabiej rozwiniętym sektorze kultury). Sieć placówek kinowych w porównaniu chociażby z dostępnością teatrów jest znacznie bardziej rozbudowana, jednak wspomniane wyniki stanowią dowód, że wciąż liczba i gęstość rozmieszczenia tego typu podmiotów jest niewystarczająca, niezależnie od tego, czy jest to jednostka powiatowa z silnie czy słabo rozwiniętym sektorem kultury, przy czym w drugiej grupie zapotrzebowanie na ten element było większe. Ofertę kin można uznać za kierowaną do znacznie szerszego grona odbiorców niż w przypadku np. teatrów, co mogło stanowić jedną z przyczyn tak częstych odpowiedzi dotyczących właśnie tego elementu. Warto wspomnieć, iż odpowiedzi dotyczące kin nie musiały odzwierciedlać wyłącznie braku takich jednostek w powiecie, ale także np. zbyt małą liczbę seansów, mało atrakcyjny repertuar. Elementy te mogły powodować, że

mimo istnienia placówki kinowej w okolicy, mieszkańcy, aby zrealizować swoje potrzeby w tym zakresie, musieli poszukiwać alternatywnych rozwiązań, czyli chociażby udać się na seans poza miejsce swojego zamieszkania (powiatu). Konieczność takich wyjazdów generuje nie tylko dodatkowe koszty (np. transportu), ale też jest obciążeniem czasowym. Te kilka elementów z pewnością wpłynęło na tak duży odsetek odpowiedzi świadczących o tym, że ankietowanym brakowało kin w zamieszkiwanych przez nich jednostkach powiatowych.

Część respondentów z obu grup przyznało, że nie odczuwali braku żadnego elementu oferty kulturalnej. W przypadku odpowiedzi pochodzących od mieszkańców pięciu jednostek o najwyższych wartościach analizowanego wskaźnika odpowiedzi te stanowiły 10,0% wskazań, a w drugiej grupie 6,7%. Wynika z tego, że niezależnie od poziomu rozwoju sektora kultury większość ankietowanych odczuwa pewne braki w tym zakresie. Wprawdzie istnieje różnica w uzyskanych rezultatach, jednak biorąc pod uwagę, iż odpowiedzi były zbierane od respondentów z jednostek, w których uzyskano skrajne pozytywne i negatywne wartości wskaźników, różnica ta nie jest znacząca.

Podsumowanie

Podsumowując, szczególną uwagę należy zwrócić na ogólną ocenę sektora kultury. W tym przypadku widać wyraźny kontrast w wynikach uzyskanych w obu grupach – respondenci z JST z najwyższym poziomem rozwoju sektora kultury znacznie częściej niż w drugiej grupie ankietowanych oceniali pozytywnie ofertę sektora kultury w swoim miejscu zamieszkania. Okazuje się zatem, że poziom rozwoju sektora był spójny w tym przypadku z jego ogólną oceną. W jednostkach z lepiej rozwiniętym sektorem kultury respondenci deklarowali większą aktywność kulturalną – można zatem przypuszczać, iż wyższy poziom rozwoju sektora, a więc chociażby większa dostępność i rozbudowanie oferty, sprzyja aktywności mieszkańców. Trzeba jednak zaznaczyć, że różnice w tym zakresie pomiędzy dwiema badanymi grupami ankietowanych nie były bardzo duże, a więc ten wpływ nie był bardzo silny.

Pomimo dużych rozbieżności w poziomie rozwoju sektora kultury w obu grupach jednostek powiatowych, z których pochodzili ankietowani, da się zauważyć pewne wyraźne podobieństwa pomiędzy uzyskanymi wynikami. Warto chociażby wspomnieć o tym, że w obu badanych grupach najbardziej cenione przez respondentów były instytucje pierwszego kontaktu – biblioteki publiczne, domy/centra kultury/światlice, które ponadto były najczęściej odwiedzanymi podmiotami kultury, stanowiły swoiste centra życia kulturalnego. Do najlepiej ocenionych elementów należy zaliczyć także wydarzenia jednorazowe. Z kolei najgorsze oceny przypisano instytucjom wyspecjalizowanym, np. filharmoniom, teatrom, a spektakle teatralne oraz koncerty zostały wskazane jako rodzaje działań w zakresie kultury, których brakuje ankietowanym najbardziej. Warto też podkreślić, że ankietowani z jednostek o najgorzej rozwiniętym sektorze kultury wyraźnie bardziej niż respondenci z drugiej grupy odczuwali ograniczoną ofertę spektakli teatralnych i kin. Instytucje pierwszego kontaktu i wydarzenia jednorazowe mogły stanowić zatem uzupełnienie luki w ofercie sektora, jaką są instytucje wyspecjalizowane np. teatry, filharmonie.

Reasumując, istnieją zarówno pewne jednoznaczne różnice, jak i podobieństwa w korzystaniu i postrzeganiu sektora kultury pomiędzy dwiema badanymi grupami. Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że poziom rozwoju sektora kultury warunkował ocenę czy sposób korzystania z elementów sektora. Jednocześnie okazuje się też, że w większości przypadków różnice pomiędzy wynikami obu badanych grup nie były bardzo duże, a więc takie, których można by się spodziewać, biorąc pod uwagę oszacowany poziom rozwoju sektora kultury w badanych jednostkach.

Literatura

- Aperçu statistique des industries culturelles (2006). Paris: Ministère de la Culture et de la Communication.
- Bina, V., Chantepie, P., Deroin, V., Frank, G., Kommel, K., J. Kotýnek, Robin, P. (2012). ESSnet-Culture. Final Report, Luxembourg: European Commission.
- Culture Statistics. Edition 2016 (2016). Luxembourg: Publication Office of the European Union – Eurostat.
- Cyboran, B., Kluzowicz, J. (2021). Współczesne konteksty edukacji dorosłych. *Edukacja Dorosłych* 2, s. 25-36. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/ED.2021.012>
- Dragičević-Šešić, M., Stojković, B. (2010). *Kultura: zarządzanie, animacja, marketing*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Galloway, S., Dunlop, S. (2007). A critique of definition of the cultural and creative industries in public Policy. *International Journal of Cultural Policy* 13, s. 17-31. DOI: <https://doi.org/10.1080/10286630701201657>
- Kamińska, W. (2006). *Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988-2003*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania.
- Kultura w 2016 roku* (2017). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Lewandowski, P., Mućk, J., Skrok, Ł. (2010). Znaczenie gospodarcze sektora kultury. Wstęp do analizy problemu. Raport końcowy. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.
- Nowiński, J. (2010). Działalność i wizerunek instytucji kultury w miastach. W: W. J. Burszta, M. Duchowski, B. Fatyga, A. Hupa i in. *Kultura miejska w Polsce z perspektywy interdyscyplinarnych badań jakościowych*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, s. 144-182.
- Strahl, D. (red.), (2006). *Metody oceny rozwoju regionalnego*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
- Strycharz, J. (2013). Organizacje sektora kultury a rozwój. W: J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.). *Kultura a rozwój*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, s. 175-192.
- Szewczuk, A. (2011). Rozwój lokalny i regionalny – główne determinanty. W: A. Szewczuk, M. Kogut-Jaworska, M. Zioło (red.). *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, s. 13-88.
- The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS) (2009). Quebec: UNESCO Institute for Statistical.
- The economy of culture in Europe (2006). Bruksela: KEA European Affairs.

Perception of the cultural sector by residents of selected territorial units of Eastern Poland

Abstract. The function of the cultural sector is to meet the cultural needs of society. These needs, despite the constantly increasing importance of participating in culture online, are largely met at the local level. The aim of the study was to identify public opinions about the cultural sector of residents of selected territorial units and to compare this data within the two research groups. These groups consisted of 5 powiat units from Eastern Poland with the most developed cultural sector (based on the ranking created using D. Strahl's linear ordering method)(Zamość, Krosno, Lublin, lubaczowski and łańcucki powiats) and 5 powiats that were ranked last in this order (kraśnicki, nidzicki, zamojski, konecki and kazimeierski powiats). 264 respondents participated in the empirical study. The results of the study showed, among others: convergence between the level of the cultural sector development index and its general perception, respondents in both groups most appreciated the activities of first-contact institutions (e.g. public libraries), but also one-off events, and also felt there were similar gaps in the sector's offer.

Keywords: cultural sector, Eastern Poland, perception of the cultural sector, cultural offer, cultural activity